

Manual för markägarnas ledamöter i älgförvaltningsgrupper (ÄFG)

Detta dokument är gemensamt för de organisationer som finns representerade inom "Skogsbrukets nationella viltgrupp". Tillsammans äger och representerar de ca 80 % av Sveriges skogs- och jordbruksmark.

Innehåll

1	Inledning.....	2
1.1	Älgförvaltningsområde (ÄFO) allmänt	3
1.2	ÄFO arbetssätt.....	3
1.2.1	Älgförvaltningsgruppens (ÄFG) arbetsuppgifter	4
1.2.2	Vårt förhållningssätt i arbetet inom ÄFG.....	4
1.3	ÄFG organisation.....	4
1.3.1	Vilket mandat har markägarrepresentanterna i ett ÄFG.....	5
1.4	ÄFG arbetsuppgifter	5
1.4.1	Utarbeta förslag till älgförvaltningsplan.....	5
1.4.2	Granskning av älgskötselplaner	6
1.4.3	Uppföljning.....	6
1.4.4	Samråd med ÄSO.....	7
1.4.5	Förslag till dagordning vid möte med ÄFG samt vid ÄFGs samråd med ÄSO.....	7
2	Faktabaserade beslut och planer inom ÄFO och ÄSO	8
2.1	Utvärdera hur data kan tillämpas.....	8
2.2	Älgbetesinventeringen (ÄBIN)	9
2.3	Spillningsinventering.....	9
2.4	Rovdjurens påverkan.....	9
2.4.1	Kompensation för rovdjurspredation.....	9
2.4.2	Beräkningsmodell för rovdjurspredation på älg	10
3	Att tänka på.....	11
3.1.1	Vill du veta mer?	13

- Bilaga 1. Schematisk bild över "Aktiv målstyrning under jaktsäsong"
2. Schematisk bild över "Körschema planer och samråd"

1 Inledning

Den nya älgförvaltningsmodellen, med start 1 januari 2012, bygger på en organiserad samordning av jakten över större områden i syfte att skapa balans mellan storleken på älgstammen och den tillgängliga foderresursen. En bakgrund till förändringen var behovet av större hänsyn till hur älgen rörde sig i landskapet och en viktig del av viltförvaltningen blev därför att inrätta arealmässigt stora s k älgförvaltningsområden. För att förvalta området bildas en s k älgförvaltningsgrupp (ÄFG) inom varje område.

LÄNSSTYRELSEN

- ▶ Beslutar om indelning av länet i flera älgförvaltningsområden
- ▶ Förordnar ledamöter till älgförvaltningsgrupperna efter förslag från markägare och jägare
- ▶ Registrerar älgskötselområden och licensområden
- ▶ Fastställer planer, mål, jakttider och avgifter
- ▶ Beslutar om tilldelning för licensområde
- ▶ Ansvar för rättssäkerhet och ekonomi

ÄLGFÖRVALTNINGSOMRÅDE

Älgförvaltningsgrupp med företrädare för jägare och markägare (3 st av varje)

- ▶ Tar fram **älgförvaltningsplan** med råd och vägledning
- ▶ Föreslå, inhämta, sammanställa och analysera inventeringar av älg
- ▶ Beakta fodertillgång och skadenivåer på skog
- ▶ Uppföljning och samordning
- ▶ Samråd med älgskötselområden
- ▶ Yttrar sig över älgskötselplaner
- ▶ Föreslår krav på minsta areal för licensområde
- ▶ Föreslår arealgränser för tilldelning vuxen älg
- ▶ Beakta predation från rovdjur

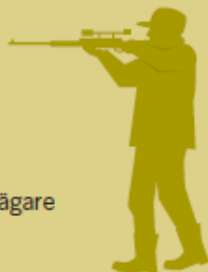

Älgskötselområden

Företrädare
(styrelse eller
motsvarande)

Flera jaktlag

- ▶ Tar fram **älgskötselplan**
- ▶ Samråd med markägare och jägare

Licensområden

Ett eller flera jaktlag

Enskild jägare

Oregistrerad mark

Ett jaktlag

Enskild jägare

Älgförvaltningens uppbyggnad i struktur och olika nivåer. Källa: Naturvårdsverket.

Motivet för och det viktigaste syftet med ett nytt förvaltningssystem är i korthet att det gamla systemet inte förmått minska älgskadorna samt att markägarna ska ges större inflytande på älgförvaltningen.

Älgförvaltningssystemet är begränsat till älg. I alla områden där annat klövvilt också påverkar skogs- och jordbruk måste dock förvaltningen givetvis också ta hänsyn till dessa arters bete när frågan om hur mycket älg marken kan "bära" avgörs.

1.1 Älgförvaltningsområde (ÄFO) allmänt

Naturvårdsverkets föreskrifter reglerar vilka krav ett ÄFO ska uppfylla. Ett ÄFO ska bedömas omfatta en i huvudsak en egen älgstam och vara sammanhängande. Ett ÄFO får vara länsöverskridande för att bättre anpassas till älgens rörelsemönster och till i landskapet naturliga/skapade barriärer. Exempel på sådana barriärer är viltstängsel, större vägar och järnvägar, samhällen samt större sjöar och vattendrag. ÄFO inrättades för att ge den styrning som saknades i det gamla systemet för älgförvaltning.

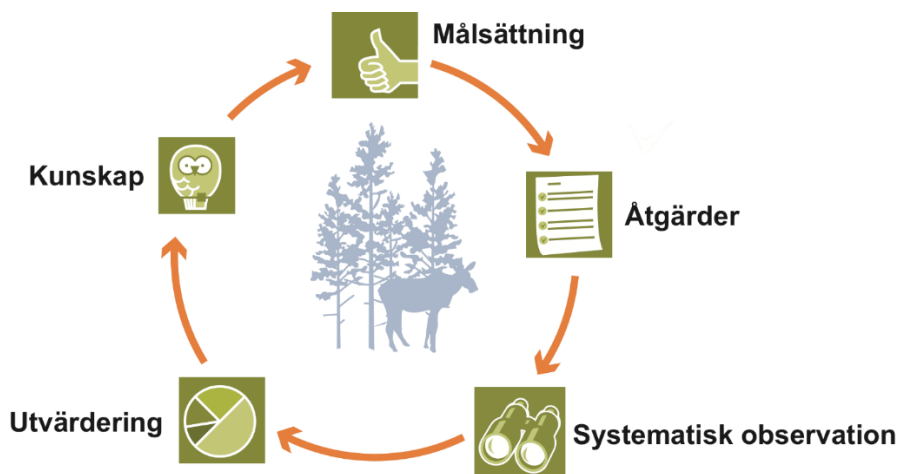
Storleken på ett ÄFO bör enligt föreskrifterna vara minst 50 000 ha i södra Sverige och 100 000 ha i norra Sverige, enligt forskningen bedöms då områdena omfatta cirka 80 % av en egen älgstam. Samtidigt eftersträvas en områdesstorlek som kostnadseffektivt kan understödja inhämtning av fakta t ex genom inventeringar och statistik som bedöms nödvändig för den adaptiva förvaltningen. Det finns ingen övre gräns för ett ÄFOs storlek.

Där naturliga gränser saknas kan ett väl fungerande älgskötselområde utgöra gräns mellan två ÄFO:n. Det är viktigt att ett ÄFO inte delas av en ÄFO-gräns.

Ett ÄFO rymmer både älgskötselområden (ÄSO) och licensområden. Ett ÄSO ska med älgförvaltningsplanen som utgångspunkt ta fram en älgskötselplan för jaktlig samverkan. Älgskötselplanerna inom ett ÄFO ska harmoniera med älgförvaltningsplanen och uppfylla de gemensamma målen. God dialog mellan lokala representanter inom ÄSO och ÄFO är avgörande för en adaptiv viltförvaltning.

1.2 ÄFO arbetssätt

Älgförvaltningen ska vara adaptiv och anpassa sig till nya eller förändrade förhållanden. Utifrån kunskap om skogstillstånd, älgstammen och trafikolyckor tar älgförvaltningsgrupperna och älgskötselområdena fram planer (med mål) och genomför de planerade åtgärderna och observerar effekterna av åtgärderna (inventeringar), samt utvärderar åtgärderna (följer upp målen). Detta ger ny kunskap som bl. a används för att revidera målen/planerna.

Den adaptiva arbetsmodellen som ska användas i klövviltförvaltningen. Källa: Naturvårdsverket.

Utarbetad av: Skogsbrukets nationella viltgrupp	Utgåva: 2.0	Giltig fr.o.m.: 2017-04-21	Sida: 3 (15)
--	----------------	-------------------------------	-----------------

1.2.1 Älgförvaltningsgruppens (ÄFG) arbetsuppgifter

- Samordning, exempelvis arbeta för att inventeringar genomförs och analys av statistik.
- Samråd med ingående ÅSON. Inget krav på samråd med licensområden men inbjudan kan ges om licensområden inom ÅFO bedöms ha betydelse för älgförvaltningen.
- Förslag till älgförvaltningsplan.
- Förslag till tilldelning av älgar för licensområden.
- Granskning av älgskötselplaner.
- Måluppföljning under jaktperioden i syfte att fånga upp kraftiga avvikelser.
- Årlig måluppföljning och eventuell revidering av älgförvaltningsplaner.

1.2.2 Vårt förhållningssätt i arbetet inom ÄFG

- Bygg inte upp konflikter i onödan, markägare och jägare har ett gemensamt uppdrag.
- Uppgifter om skogstillståndet enligt ÄBIN är det enskilt viktigaste beslutsunderlaget.
- Nödvändigt med en bra dialog med länsstyrelsen, som måste vara aktiv. Ställ krav!
- Älgförvaltningsplanen är styrande/vägledande för älgskötselplanerna. Se *Naturvårdsverkets föreskrifter 18 § och 25 §*

1.3 ÄFG organisation

- Markägar- och jägarorganisationerna nominerar vardera tre ledamöter, en markägarrepresentant föreslås till ordförande. En representant för samerna ersätter en jägarrepresentant i de ÅFO där samerna har åretruntmarker.
- Markägarsidan nominerar med ett gemensamt förslag till varje post på markägarsidan i ÄFG. Samordning sker i respektive läns markägargrupp eller motsvarande samverkansgrupp. Ledamöter som nomineras rekryteras ur de dominerande markägarorganisationerna i länet, men erfarenhet, engagemang och personlig lämplighet är viktigare än organisationstillhörighet. Markägarnas ledamöter ska representera annan markanvändning än jakt.
- Ledamöterna förordnas av Länsstyrelsen.
- Länsstyrelsen utser en av markägarnas ledamöter till ordförande efter förslag från markägarna.
- Ordföranden har utslagsröst vid lika antal röster.
- Vår uppfattning är att frågor ska i första hand lösas genom dialog. Utslagsrösten ska användas restriktivt, med omdöme och endast vid väl motiverade tillfällen. Hot om användande av utslagsrösten ska inte förekomma.
- En ÄFG kan besluta när minst två tredjedelar av vardera mark- och jaktintresset är representerade. Högst en ledamot från vardera intresset kan utöva sin rösträtt genom fullmakt.
- Ledamöterna förordnas för tre år. Om en ledamot avgår ska en ny ledamot utses för återstoden av mandatperioden. Om någon av markägarnas ledamöter avser avgå ska detta omgående meddelas den som nominerat ledamoten.
- Gruppen får vid behov av särskild kompetens adjungera experter som t ex Skogsstyrelsen (skogstillstånd, foderprognoser) och Trafikverket (viltolyckor). Adjungerade personer har ingen rösträtt. Vi bör i större utsträckning adjungera Skogsstyrelsen till möte med ÄFG.
- ÄFGen skall träffas **minst** två gånger per år. Ordföranden ansvarar för att dagordning finns, att protokoll förs samt att kallelse sker minst två veckor innan mötet.
- Ordföranden är gruppens kontaktperson gentemot länsstyrelsen.
- Protokoll från ÄFGs möte och samråd med ÅSON ska skickas in till länsstyrelsen.
- Ledamöter erhåller ett årligt, av Naturvårdsverket fastställt arvode, samt reseersättning.
- ÄFGen får stöd från länsstyrelsen och berörda markägar- och jägarorganisationer för uppdraget. Ledamöterna ska erbjudas tillgång till utbildning och ny kunskap.

1.3.1 Vilket mandat har markägarrepresentanterna i ett ÄFG

Som markägarrepresentant i en ÄFG ska man företräda skogs- och jordbrukets gemensamma intressen inom ÄFO och den egna organisationstillhörigheten är därför av underordnad betydelse. Markägarrepresentanterna är ofta jaktintresserade och många gånger mycket kunniga i jaktliga frågor. Det är dock ett absolut krav att skilja sitt personliga jaktintresse från markägaruppdraget i ÄFG, mandatet som markägare ska balansera jaktintresset, inte förstärka jaktintresset.

I en ÄFG bör vi sträva efter konsensus och kompromisslösningar men det får inte innebära att vi frångår skogsbrukets mål med älgförvaltningen.

1.4 ÄFG arbetsuppgifter

1.4.1 Utarbeta förslag till älgförvaltningsplan

ÄFG upprättar förslag till älgförvaltningsplan som fastställs av länsstyrelsen för en period av tre år. Det är viktigt att varje år se över och vid behov revidera älgförvaltningsplanen och älgskötselplaner om ny fakta tillkommer om skogstillståndet och älgstammens utveckling.

Utebliven måluppfyllnad får inte ensamt vara skäl för att sänka avskjutningsmål.

Aktuell planmall i Älgdata.se ska alltid användas.

Skäl för revidering av ÄFO-plan:

- fakta förändras på avgörande sätt.
- avskjutningsmål är inte uppnått, trots oförändrad älgstam – öka avskjutning nästkommande år.
- älgförvaltningsplanen ska alltid revideras om den med nya fakta inte bedöms leda till en älgstam i balans med betesresursen och acceptabel skadenivå.

1.4.1.1 Förslag till tilldelning för licensområden

ÄFG föreslår den minsta areal som krävs för att få fälla en älgkalv respektive en vuxen älg inför länsstyrelsens beslut om tilldelning. Arealkraven kan vara olika inom olika delar ÄFOt.

1.4.1.2 Råd och vägledning till älgskötselområde (ÄSO)

I en situation där älgstammen snabbt måste minskas är det svårt att "finjustera" älgstammen. Då krävs att det totala antalet älgar, främst antalet vuxna hondjur, sänks snabbt.

Avskjutning av kalv och tjur påverkar givetvis antalet älgar, men tillväxten i stammen kan i praktiken bara ändras genom ökat jakttryck på hondjur.

Om det är svårt att nå mål om hög kalvandel i avskjutningen får det inte användas som argument för att fälla färre vuxna. Att fälla en stor andel kalvar är speciellt svårt i ett skede när man har som mål att sänka numerären i en älgstam.

I ÄFO-planen bör följande råd och vägledning till ÄSONa alltid finnas:

- **Målet för vuxna måste uppfyllas även om inte målet för kalvar nås.**

Inga restriktioner får finnas som begränsar avskjutningsmålen för vuxna älgar.

Om planerad andel kalv i avskjutningen inte nås kan det bero på lägre reproduktion det året eller högre rovdjurspredation. Får inte användas som argument för att skjuta färre vuxna.

Hondjursavskjutningen är den viktigaste åtgärden när en älgstam ska regleras.

Avskjutning av kalv och tjur påverkar givetvis antalet älgar, men älgstammens tillväxt kan i praktiken bara ändras genom ökat jakttryck på hondjur.

- **Utöver jaktlagens avskjutningsmål ska det alltid vara fritt att skjuta fler kalvar. ÄSOt kan avlysa jakten på kalv om ÄSOts mål överskrids alltför mycket, vilket är sällan förekommande.**
- **Avlysningsjakt ska tillämpas vid behov för att säkerställa att avskjutningsmålen uppnås.**

Utarbetad av: Skogsbrukets nationella viltgrupp	Utgåva: 2.0	Giltig fr.o.m.: 2017-04-21	Sida: 5 (15)
--	----------------	-------------------------------	-----------------

1.4.2 Granskning av älgskötselplaner

ÄFG ska granska de älgskötselplaner som tagits fram eller reviderats av respektive ÄSO och hur dessa harmonierar med älgförvaltningsplanen. ÄFG ska tillstyrka eller avstyrka älgskötselplanen. Vid granskningen ska särskild vikt läggas vid kontroll av att älgskötselplanen harmonierar med älgförvaltningsplanen, att bästa tillgängliga faktaunderlag från de rekommenderade inventeringsmetoderna använts samt att planerad avskjutning leder mot planens mål. Därutöver måste säkerställas att älgskötselplanerna gemensamt och tillsammans med licensområdenas avskjutning uppfyller det avskjutningsmål som finns i älgförvaltningsplanen. Om något eller några av dessa kriterier inte uppfylls skriver ÄFG ett yttrande till länsstyrelsen och avstyrker planen.

1.4.3 Uppföljning

Uppföljning är en mycket viktig del av målstyrningsprocessen i den adaptiva klövviltsförvaltningen. Utifrån ett markägarperspektiv är det viktigast att följa upp de mål som anges som de största utmaningarna för den nya älgförvaltningen. Uppföljningen ska syfta till hög måluppfyllnad för de tre effektmålen acceptabla betesskador, lägre antal trafikolyckor med älg samt ökande förekomst av trädbildande rönn, asp sälg och ek (RASE).

Älgförvaltningsplanens uppställda mål följs upp och ses över varje år, både under jaktsäsong och mellan jaktsäsonger. Fälld älg ska enligt lag rapporteras senast inom 14 dagar. För att kunna följa upp jakten bör ÄFG stöta på Länsstyrelsen om rapportering inte görs i tid. Om t ex jaktresultatet kraftigt avviker från älgförvaltningens mål ska gruppen aktivt verka för att lämpliga åtgärder vidtas, t ex genom dialog med berörda jakträttshavare, eller företrädare för sådana, samt rapportera till länsstyrelsen **att uppsatta mål för avskjutning inte kommer att nås under pågående jaktsäsong**. En hög måluppfyllelse i avskjutningsmålen ska dock inte ses som slutmålet i förvaltningen utan det är ett medel för att nå de ovan angivna effektmålen.

Det är viktigt att under pågående jaktsäsong vara aktiv och följa upp att utfallet styr mot målsättningen i älgförvaltningsplanen. Om så inte är fallet är det nödvändigt att vidta åtgärder. Det är ett gemensamt ansvar inom ÄSO och ÄFO att verka för att uppnå de planerade målsättningarna. Varje ÄSO utgör en viktig pusselbit i ÄFO och för att uppnå de övergripande målen i älgförvaltningsplanen krävs att varje ÄSO gör sin del av arbetet.

Det enskilt viktigaste målet som följs upp en gång om året är andelen oskadade tallar och de skador som uppkommit på tall under det senaste året (vinterskador + sommarskador). Båda mäts i Äbin och stäms av i förhållande till skogsbrukets gemensamma mål. I många ÄFO är utmaningarna att nå dessa mål större än på andra håll. Orsaker kan vara att man utöver älg har flera ytterligare klövviltsarter som bidrar till skadenivån och att mängden tall i vissa områden är liten, ofta på grund av att man frångått ståndortsanpassning till följd av högt betestryck. Här är det viktigt att anpassa såväl uppföljning som åtgärder på ett klokt sätt:

- Läs av betestrycket (utöver skador på tall) även via viltskador på gran samt förekomst av RASE och konkurrensstatus för dessa
- Beakta samtliga förekommande klövviltsarter vid utarbetande av avskjutningsplaner
- Vid stora utmaningar att nå de långsiktiga målen – räkna med att det tar längre tid att nå dem
- Fokusera på riktningen, inte de absoluta talen, i förvaltningen och säkerställ denna genom tillräckliga åtgärder

Älgdata (www.älgdata.se) är ett av ÄFGs viktigaste verktyg och det är bara där man med säkerhet kan se den samlade informationen om avskjutning och älgobs för ett ÄFO.

Anmälan om fälld älg kan göras i Älgdata eller i någon av underapplikationerna Viltdata (www.viltdata.se) eller Jaktrapport (www.jaktrapport.se).

Utarbetad av: Skogsbrukets nationella viltgrupp	Utgåva: 2.0	Giltig fr.o.m.: 2017-04-21	Sida: 6 (15)
--	----------------	-------------------------------	-----------------

Varje jaktområde beslutar om hur anmälan sker, men endast ett av ovanstående system kan och får användas under samma jaktår. Den som är företrädare för ett jaktområde (älgskötselområde eller licensområde) ska inom 14 dagar efter att en älg har fällt rapportera detta till länsstyrelsen. Älgobs kan inte rapporteras i Älgdata vilket innebär att jaktområden som ska rapportera älgobs måste använda Viltdata eller Jaktrapport. Jaktområdenas slutrapportering av älgjakten sker alltid i Älgdata.

Markägarsidan äger genom bolagsskogsbruket www.jaktrapport.se som är ett rapporteringssystem anpassat till ett ÄSOs behov. Systemet som exporterar älgar och älgobs vidare till älgdata är mycket transparent och användarvänligt. Alla ÄSO:n kan ges möjlighet att använda jaktrapport.

1.4.4 Samråd med ÄSO:n

En älgförvaltningsplan ska bygga på ingångsvärden från tre olika nivåer;

1. Övergripande riktlinjer som fastställs av VFD/ LST.
2. Fakta i form av inventeringsresultat och avskjutningsstatistik.
3. Lokal kunskap.

Den lokala kunskapen inhämtas från respektive ÄSO vid det årliga samråd där respektive ÄSO ska ha möjlighet att delge sina intryck om älgstammens utveckling. Ett ÄSO ska varje år inhämta lokal kunskap från jägare och markägare genom ett samråd. Enligt NFS 2011:7 ska samråd genomföras med berörda fastighetsägare, jakträttshavare och viltvårdsområdesföreningar.

1.4.5 Förslag till dagordning vid möte med ÄFG samt vid ÄFGs samråd med ÄSO:n

Möte med ÄFG

1. Val av sekreterare
2. Val av justeringsmän (en från vardera markägare o jägare)
3. Fråga om kallelse skett på rätt sätt
4. Fastställande av dagordning
5. Protokollets tillgänglighet
6. Närvaro
7. Föregående protokoll
8. Genomgång av jaktresultat, utförda inventeringar och eventuell rovdjursförekomst
9. Planerade inventeringar och dess genomförande
10. Älgförvaltningsplan
11. Datum och tid för eventuellt samråd med ÄSO:n
12. Anmälan om avvikande mening
13. Övriga frågor
14. Nästa möte

Möte vid ÄFGs samråd med ÄSO:n

1. Val av sekreterare (från ÄFG)
2. Val av två justerare (från ÄFG)
3. Fråga om kallelse skett på rätt sätt
4. Fastställande av dagordning
5. Protokollets tillgänglighet
6. Närvaro
7. Genomgång av jaktresultat, utförda inventeringar och eventuell rovdjursförekomst
8. Preliminär Förvaltningsplan och synpunkter från ÄSO:n
9. Datum för inlämnande av älgskötselplaner
10. Planerade inventeringar och utförande
11. Övriga frågor.

Utarbetad av: Skogsbrukets nationella viltgrupp	Utgåva: 2.0	Giltig fr.o.m.: 2017-04-21	Sida: 7 (15)
--	----------------	-------------------------------	-----------------

2 Faktabaserade beslut och planer inom ÄFO och ÄSO

Ett ÄFO ska vara avgränsat så att det till största delen bedöms ha en egen älgstam. Inom ett ÄFO inhämtas, sammanställs och analyseras inventeringar om älg och betesskador. Utöver detta måste man också skaffa sig god kunskap om rovdjursförekomsten inom området. Älgförvaltningen och de beslut som fattas ska vila på vetenskaplig grund.

Älgstammen ska anpassas till tillgången på föda och avverkade arealer måste kunna återbeskogas med lämpligt trädslag. Det är ett gemensamt ansvar för markägare och jägare att skapa balans mellan älgens bete och fodertillgången. Förvaltningen ska därför grundas på fakta.

De rekommenderade basinventeringsmetoderna som ska användas som underlag i förvaltningen är:

- Avskjutningsstatistik
- Älgobs
- Spillningsinventering
- Kalvvikter
- ÄBIN
- Foderprognoser
- Referensområden

ÄFOt är den nivån där älgstammen förvaltas. I ett ÄSO sker praktisk jaktsamverkan för att uppnå områdets del av älgförvaltningsplanen. Eftersom ett ÄSO bara hanterar en del av en älgstam måste samordning ske med de andra ÄSONa för att gemensamt kunna jobba mot målen för ÄFOt. Det arbetet ansvarar ÄFGen till stor del för. Det hindrar däremot inte att ett samarbete upprättas mellan två eller flera älgskötselområden under pågående jakt.

Beslut ska alltid fattas baserat på bästa tillgängliga faktaunderlag. Parterna inom älgförvaltningen har enats kring ett antal rekommenderade inventeringsmetoder som vart och ett gäller på ÄFO-nivå och, i den mån det är möjligt, även på ÄSO-nivå. På grund av mellanårsvariationer är det oftast bra att använda ett flerårsmedel men i de fall det endast finns värden för ett år så utgör detta bästa tillgängliga faktaunderlag.

2.1 Utvärdera hur data kan tillämpas

Inom ett ÄFO kan det finnas faktaunderlag som ger olika bilder av hur älgstammen och skadorna utvecklas. Det är då viktigt att utvärdera underlagens tillförlitlighet och inte per automatik jämställa deras betydelse.

Eftersom ett älgskötselområde bara innefattar en del av ett ÄFO går det inte att rakt av använda inventeringsdata på samma sätt som i ÄFOt. En beräkning av älgstammens storlek stämmer relativt bra för ett ÄFO. Görs samma analys på ÄSO-nivå kan resultatet visa att älgstammen kommer "krascha" eller "skena" om planerad avskjutning genomförs.

2.2 Älgbetesinventeringen (ÄBIN)

Det viktigaste instrumentet för att öka kunskapen om var balanspunkten finns mellan skog och vilt är att kontinuerligt genomföra/följa upp betesinventeringar i form av ÄBIN.

ÄBIN är en kvalitetssäkrad basmetod i den nya älgförvaltningen. ÄBIN ger för ett inventeringsområde, vanligen ett ÄFO, bland annat svar på:

- andel tallar (granar) med årliga färskas viltskador
- antal oskadade tallar (granar)
- andel provtytor med förekomst av rönn, asp, sälg och ek (RASE)
- andel provtytor med god konkurrensstatus för RASE
- ståndortsanpassning, i vilken omfattning planteras tall på tallmark

2.3 Spillningsinventering

Spillningsinventering syftar till att, i likhet med älgobsen, mäta trender i älgstammens utveckling. Osäkerhet i faktorer som defekationshastighet (spillningshögar per dygn från en älg) och åldersbestämning av spillningshögar gör att värden om absolut täthet inte bör användas.

2.4 Rovdjurens påverkan

Älgpopulationer som påverkas av rovdjur har alltid betydligt färre kalvar per hondjur vid jaktstart jämfört med om samma population inte skulle beskattas av rovdjur. I älgobsen kommer detta att visa sig genom att antalet kalvar per vuxet hondjur är relativt lågt, vilket då inte behöver betyda att älgstammens reproduktion är låg.

Vid rovdjurspåverkan är det därför viktigt att fortsätta fälla ungefär samma antal vuxna älgar, men reducera antalet kalvar i jaktuttaget, motsvarande det antal som rovdjuren beräknas ta.

Ett lågt kalvskytte är aldrig ett argument för att fälla färre vuxna älgar.

Vuxna björnars uttag kan vara 7-8 älgar per år och vuxen björn. Vuxna björnar utgör ca 50% av populationen. Uttagets storlek från björn varierar med bytestätheten och sker främst på vår och sommar. Av björnars predation är mer än 90% kalvar. Björnpredationens effekt syns därmed i Älgobs samma år.

I ett medelstort vargrevir på ca 100 000 hektar **med låg täthet av alternativa bytesdjur till älg** tar vargarna i medeltal 66 älgar under perioden juni-september och 54 älgar under perioden oktober-maj, dvs. ca 1,2 älgar per 1000 hektar under ett år. Av dessa är över 70 % kalvar.

Kunskapen om predation på älg från ensamma vargar är fortfarande liten men man kan anta att vuxna revirhävdande hanar kan ta upp till 50% av vad ett par dödar, revirhävdande tikar betydligt färre.

Predationen på älg av strövargar ska ses som försumbar.

Tillgången på alternativa bytesdjur som tex rådjur har större betydelse för vargens predation på älg än man tidigare trott. Även rådjurstätheter som av jägare bedöms som låga kan vara fullt tillräckliga för varg och därmed minska predationen på älg.

2.4.1 Kompensation för rovdjurspredation

Älgens könskvot hos de produktiva djuren är mycket viktig. Predationen uppvägs till stor del om andelen reproduktiva hondjur i stammen är större än man antagit. Det är viktigt att vara uppmärksam på detta då stor hondjursandel påverkar tillväxten på hela stammen. Älgobsens kalv/ko visar inte detta om man inte vid tolkningen tar hänsyn till könskvoten.

Vid rovdjurspåverkan, både från varg och björn, dödas merparten av kalvarna under sommaren. Det innebär att älgkon som förlorat kalv står bättre rustad inför nästa betäckning och sannolikheten att hon får en kalv eller två kalvar ökar. En älgstam med god tillväxt medför att fler älgar kan fällas men det är viktigt att jakten bedrivs så att avskjutningsmålen uppnås.

Rovdjursförekomst får inte innebära att klövviltstammarna tillåts öka om det leder till oacceptabla skogsskador.

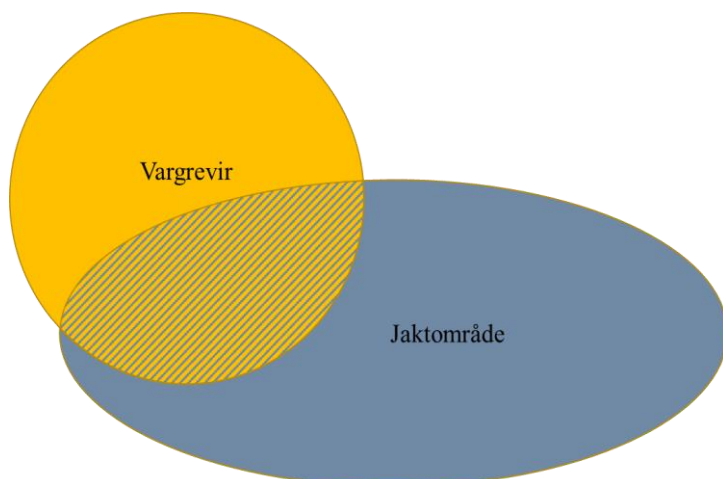
Utarbetad av: Skogsbrukets nationella viltgrupp	Utgåva: 2.0	Giltig fr.o.m.: 2017-04-21	Sida: 9 (15)
--	----------------	-------------------------------	-----------------

2.4.2 Beräkningsmodell för rovdjurspredation på älg

- För att beräkna vargrevirens påverkan på älgpopulationen är det viktigt att känna till ett flertal faktorer. Faktorerna det brukar talas om är listade nedan och där framgår även hur mycket varje faktor spelar in. Faktorerna är graderade från noll (0) till fyra (4) där noll (0) motsvarar ingen påverkan och fyra (4) stor påverkan.
- Täthet av alternativa bytesdjur (4): Om det finns andra, mer lättfångade, bytesdjur som exempelvis rådjur och rådjurstätheten är hög kommer vargarna slå fler sådana byten än älgar. **Alternativa bytesdjur är därför mycket viktiga att ha i åtanke.** Avskjutningsstatistik för rådjur ger en fingervisning om antalet rådjur.
- Täthet av varg och vargrevirets storlek (3): Hur många revir som finns och hur stora reviren är påverkar predationen på älg. Då ett medelstort vargrevir fäller samma antal älgar som både ett större eller ett mindre vargrevir kommer flera små revir i ett område påverka älgstammen mer än om det varit ett stort revir som täckt hela området. Små revir kan indikera stor andel alternativa bytesdjur.
- Täthet av älg (3): Om det finns mycket älg utnyttjar inte vargarna varje byte maximalt. De behöver i sådana lägen inte spara på energin utan slår ett nytt om det finns ett tillgängligt i närheten..
- Vargarnas flockstorlek (0): Har ingen påverkan på predationstrycket, ett par vargar fäller lika många älgar som en flock med sju vargar. Det enda som är föränderligt är nyttjandet av bytet. Ju fler vargar i flocken, desto högre nyttjandegrad av varje byte.
- Hög täthet av björn i området kan minska vargens predation på älg på grund av lägre andel kalv/ko och att det går åt mer tid för vargarna för att försvara/komma åt slagna byten.

Utöver dessa faktorer är det viktigt att veta hur stor del av vargreviret som ligger inom det aktuella området (t.ex. ÄFO, älgskötselområde, licensområde) samt hur stor del av området som berörs av vargrevir. Exempelvis kan 30 % av ett vargrevirs utbredning ligga inom ett jaktområde och det täcker 25 % av jaktområdets yta. Det streckade området i figuren nedan är alltså den del av vargreviret som sammanfaller med jaktområdet.

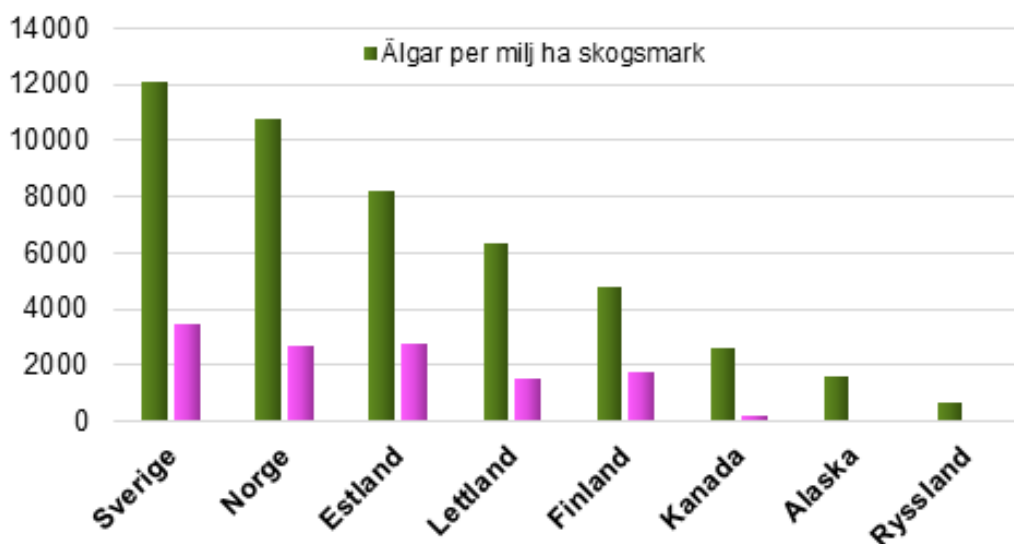
Viktigt att vargrevirens bedömda utbredning kontrolleras mellan ÄFO:n/ jaktområden så att samma revirs predation inte "räknas" flera gånger.

3 Att tänka på....

- Beslutsunderlagen som ÄFG har att tillgå är inte alltid samstämmiga. Älgöbs kan indikera en sjunkande älgstam samtidigt som skadorna enligt ÄBIN ökar, och båda KAN vara korrekta beskrivningar av verkligheten. På grund av mellanårsvariationer är det oftast bra att använda ett flerårsmedel men i de fall det endast finns värden för ett år så utgör detta bästa tillgängliga faktaunderlag.
- Ett av problemen i debatten om antal älgar, skador på skog och älgfoder är att foderskapande åtgärder från jägarhåll framställs som lösningen på problemet. Åsikten att man kan få utrymme för fler älgar och att minska betesskadorna genom att skapa annat foder än tall är vanlig. Sanningen är att tall är stapelföda för älg vintertid. Det enda som på lång sikt, i vissa områden, skulle kunna medge något fler älgar utan att betesskadorna ökar är en betydligt större areal tallungskogar och därmed större tillgång till vinterfoder för älg.
- Sommarbete för älg är normalt inte en begränsande faktor för älg tillgången, annat än i delar av Sverige där konkurrensen mellan hjortdjuren (älg, rådjur, kron- och dovhjort) gör att sommarfodret inte räcker till. Det är alltså ett förändrat skogstillstånd, med större areal tallungskog, som på sikt skulle kunna medge fler älgar. Nu minskar istället arealen tallungskog på många håll därför att det inte går att plantera tall, på grund av det höga betetrycket. En minskning av älgstammen (och övriga klövviltstammar) är därför ofta nödvändig för att skapa förutsättningar för ett ståndortsanpassat, ekonomiskt och biologiskt hållbart skogsbruk.
- Om man först minskar klövviltstammarna kan arealen tallungskog och därmed fodermängden i ungskogarna öka och på sikt kan detta skapa utrymme för en något större älgstam än vad som anses möjligt idag. Då arealen tallungskog är stor "späds" betetrycket ut på fler stammar över en större areal och skadorna kan lättare hållas på en acceptabel nivå.
Om arealen tallungskog däremot är liten blir skadorna svårare på det fåtal tallar som finns.

En del av problematiken är att älg tillgången under 80-talets älgexplosion fortfarande är en slags måttstock som nutida älg tillgång och möjlighet till att fälla älg jämförs med. Den jämförelsen är inte rimlig. Älgexplosionen tog fart utan att vare sig myndigheter, markägare eller jägare till en början förstod vad som hände. Älg tätheter på 25-30 älgar/1000 ha var vanliga och betesskadorna skenade. Även nuvarande älg tätheter som ofta ligger på 7 – 15 älgar per/1000 ha är i en internationell jämförelse extrema, se figur nedan. Dagsläget är alltså inte ett normaltillstånd.

Sverige har högst älg täthet i världen. Källa: Skogforsk.

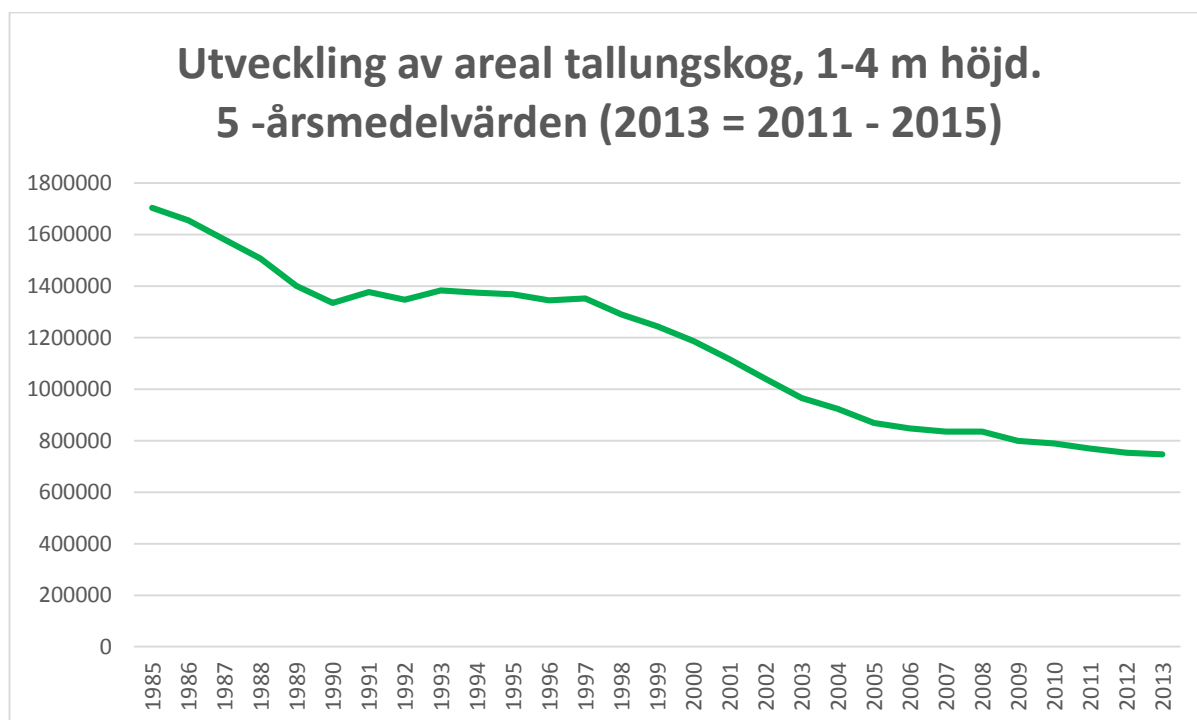
I den jämförelsen ska man också notera att skogstillståndet påverkar älg tätheten. I ett landskap med modernt, aktivt skogsbruk (Sverige, Finland) kan man ha fler älgar per ytenhet än t.ex. i Alaska. Trakthyggesbruk och välskötta tallföryngringar skapar mycket mer viltfoder än lågintensivt skogsbruk.

Utarbetad av: Skogsbrukets nationella viltgrupp	Utgåva: 2.0	Giltig fr.o.m.: 2017-04-21	Sida: 11 (15)
--	----------------	-------------------------------	------------------

Det är viktigt att betona att det är det svenska trakthyggesbruket som gett möjlighet till relativt stora älgstammar (i en internationell jämförelse). Samtidigt genererar älgstammen omfattande betesskador när den tenderar att bli större än vad fodret medger.

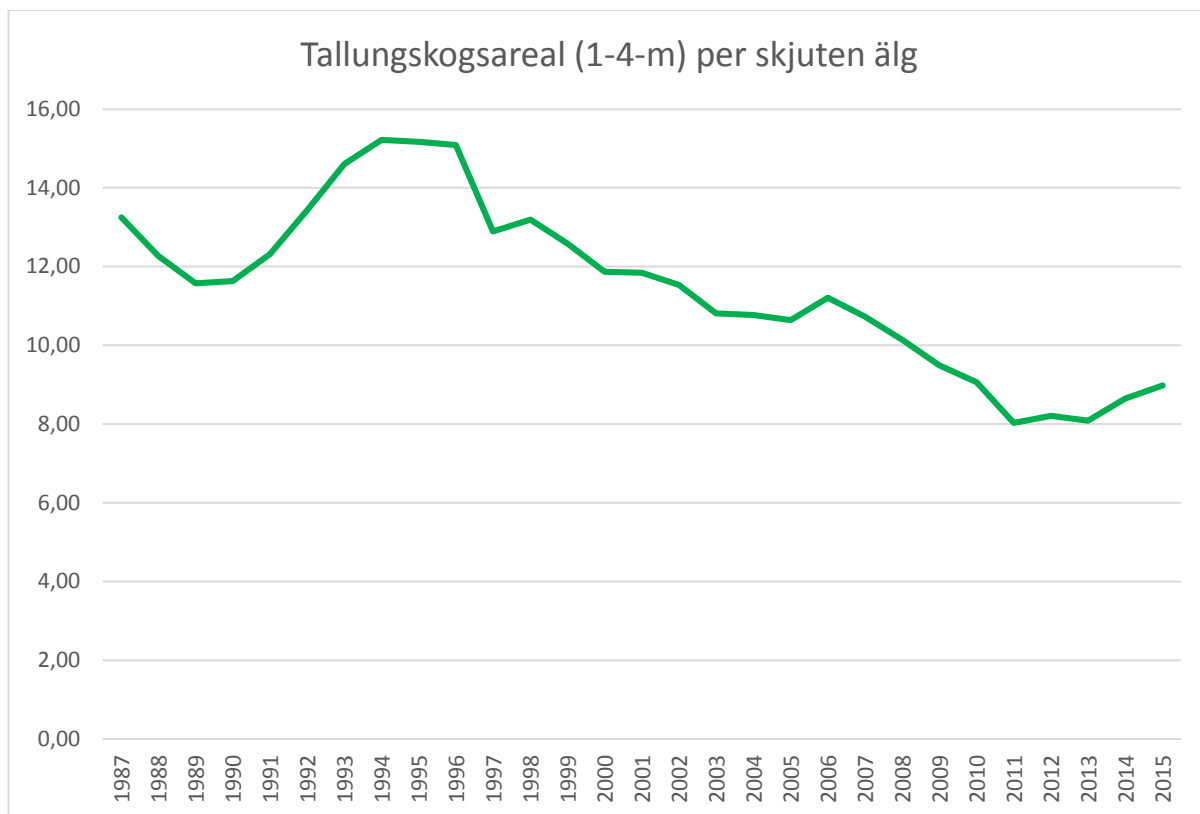
Trakthyggesbrukets genomslag medförde ett markant ökat foderutbud och älgstammen var som störst under 80-talet. Trots mycket stor älgstam rådde ingen foderbrist. Det visade sig t.ex. i högre kalvvikter då än nu. Oavsett att älgstammen nu är mindre råder på många håll foderbrist, därför att arealen tallungskog minskat markant. Det är klarlagt att älgexplosionen följt av rådjurs explosion och södra Sveriges ökande dov- och kronhjortsstammar - sammantaget har lett till ett betestryck över mycket lång tid, som vi tidigare aldrig haft.

Man kan inte förstå sambandet mellan älgtäthet och skador om man inte inkluderar utvecklingen av tallungskogsarealen. Trots höga avverkningsvolym och avverkningsarealer har mängden vinterfoder i form av tallungskogar, 1-4 m halverats sedan 80-talet. Det är inte allmänt känt.

Areal tallungskog har minskat stadigt de senaste 30 åren. Källa: Riksskogstaxeringen.

Det saknas säkra skattningar på det totala antalet älgar i Sverige och ofta används avskjutningssiffror som ett index över älgstammens utveckling, med antagandet att det årliga jaktuttaget utgör en lika stor andel varje år. Detta är givetvis inte en sanning utan en förenklad bild av verkligheten. Om man slår ut tallungskogsarealen per fälld älg ser man att den har minskat med ca 40% sedan toppåren på 90-talet, då det fanns mest vinterfoder per fälld älg. Den minskande mängden tillgängligt vinterfoder per älg är en delförklaring till den ökande mängden betesskador trots att älgstammen på flera håll minskar.

I Sverige är de lokala variationerna i älgtäthet stora och det måste alltid vägas in i bedömningen. Medelvärden för Sverige eller hela landskap kan inte användas i älgförvaltningen. Utgångspunkten är att Sveriges älgtäthet är unik och att jämförelser med 80-talets älgstam leder fel i viltförvaltningen.

Kvalitet i en älgstam brukar beskrivas med faktorer som hög medelålder, hög reproduktion per älgko, höga kalvvikter och stora horn på tjurarna. För jord- och skogsbrukets intressen är det i princip en fördel med en älgstam som har hög medelålder och hög reproduktion per älgko. Då kan man ha relativt få djur i vinterstam, mindre skada i skogen under vintern och hög reproduktion som ger många skottillfällen under hösten.

3.1.1 Vill du veta mer?

Länk till SLU om älgförvaltning:

www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/algforvaltning

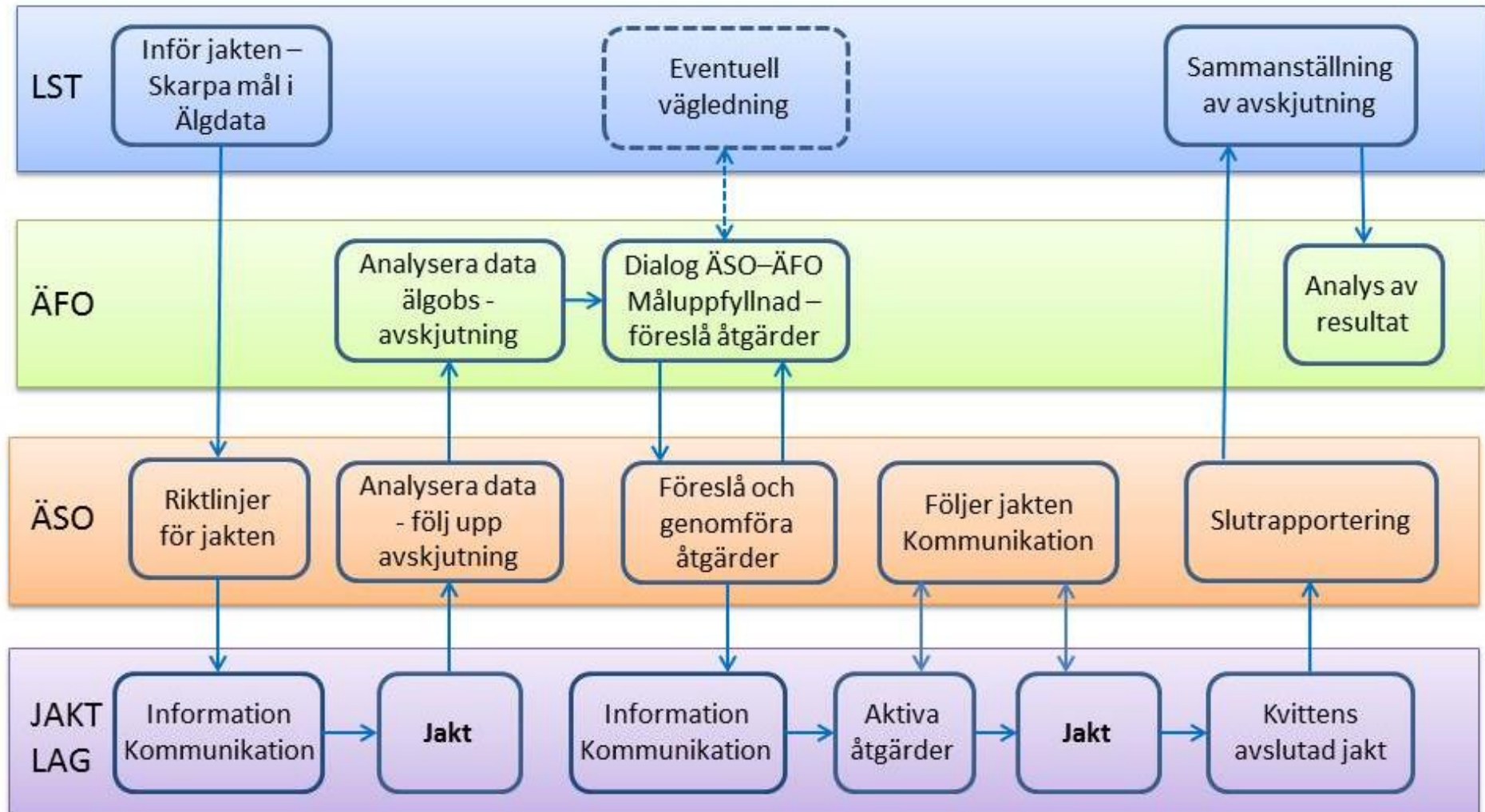
Länk till Skogsstyrelsen om ÄBIN:

www.skogsstyrelsen.se/Myndigheten/Skog-och-miljo/Tillstandet-i-skogen/Algbetningsskador

Referenser: Manual för markägarnas ledamöter i älgförvaltningsgrupper (ÄFG) är utarbetad av Skogsbrukets nationella viltgrupp och riktar sig till markägarnas representanter i ÄFGn i Sverige. Vissa delar i Manualen är tagna ur "Handledning för skogsbrukets representanter i älgskötselområden", utarbetad av Markägargruppen i Västerbotten, "Handledning älgskötselområden" utarbetad av Länsstyrelsen, Jägarna och Markägargruppen i Västerbotten samt "Övergripande riktlinjer för älgförvaltning inom Gävleborgs läns inrättade älgförvaltningsområden" utarbetad av Länsstyrelsen i Gävleborgs län.

Utarbetad av: Skogsbrukets nationella viltgrupp	Utgåva: 2.0	Giltig fr.o.m.: 2017-04-21	Sida: 13 (15)
--	----------------	-------------------------------	------------------

Aktiv målstyrning under jaktsäsong

Körschema planer och samråd

